

**Էկոլոգիական կրթության ինտեգրման հնարավորությունները
զբոսաշրջության մասնագիտական կրթական ծրագրերում**

Վարդանյան Մերի

DOI: <https://doi.org/10.58726/27382915-2026.1hs-211>

Հանգուցային բառեր. բարձրագույն կրթություն, էկոլոգիական գիտակցություն, միջոց-տակարգային մոտեցում, արտալսարանային ուսուցում, հմտություն

Նախաբան: Զբոսաշրջությունը ներկայումս համարվում է տնտեսության ամենադինամիկ զարգացող ճյուղերից մեկը: Այն նպաստում է տնտեսական աճին, միջնաշրջային հաղորդակցության զարգացմանը և բնակչության զբաղվածության մակարդակի բարձրացմանը: Զբոսաշրջության ոլորտի շարունակական աճը, դրական ազդեցությունների հետ մեկտեղ, գործալ մակարդակում հանգեցնում է բնապահպանական բացասական հետևանքների, ինչպիսիք են բնական ռեսուրսների գերօգտագործումը, կլիմայի փոփոխությունը, կենսաբազմազանության կորուստը և այլն: Այս համատեքստում էկոլոգիական կրթության ինտեգրումը զբոսաշրջության բարձրագույն կրթության համակարգում դառնում է ոչ միայն անհրաժեշտություն, այլև ոլորտի կայուն զարգացման համար կարևոր գործոն:

Զբոսաշրջության մասնագետներն այսօր պետք է լինեն ոչ միայն զբոսաշրջային ծառայություններ մատուցողներ, այլև էկոլոգիական գիտակցությամբ օժտված մասնագետներ, ովքեր կարող են կարևոր դեր ունենալ կայուն զբոսաշրջության զարգացման գործում: Վերոնշյալ հանգամանքներով էլ պայմանավորված է թեմայի *արդիականությունը*:

Հոդվածի *նպատակն* է ուսումնասիրել էկոլոգիական կրթության ինտեգրման ձևերն ու հնարավորությունները զբոսաշրջության մասնագիտական կրթական ծրագրերում՝ հիմնվելով իրականացված փորձի վերլուծության վրա: Հիմնական *խնդիրներն* են՝ հիմնավորել էկոլոգիական կրթության դերը զբոսաշրջության ոլորտի մասնագետների պատրաստման գործում, ներկայացնել Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանի (այսուհետ՝ ԲՊՀ) «Զբոսաշրջություն» մասնագիտական կրթական ծրագրում էկոլոգիական կրթության ինտեգրման արդյունավետ փորձը և առաջարկել ուղիներ ու գործնական լուծումներ՝ զբոսաշրջության մասնագիտական կրթական ծրագրերում էկոլոգիական կրթության արդյունավետ ինտեգրման համար:

Գիտական *նորույթը* այն է, որ ներկայացվում են զբոսաշրջության կրթական ծրագրերում տարբեր մոտեցումների, ուսուցման ձևերի և մեթոդների համադրման միջոցով էկոլոգիական կրթության ինտեգրման հնարավորությունները, ինչպես նաև ներկայացվում է Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանում իրականացված փորձը՝ որպես արդյունավետ մոդել:

Հոդվածի *տեսական և գործնական նշանակությունը*: Հոդվածում ներկայացված դրույթները կհարստացնեն զբոսաշրջության մասնագիտական կրթության համակարգում էկոլոգիական կրթության ինտեգրման վերաբերյալ տեսական գրականությունը, իսկ հոդվածում վերլուծված փորձը կարող է ծառայել որպես գործնական մոդել՝ այլ բուհերում էկոլոգիական կրթության ինտեգրման արդյունավետ ձևեր ներդնելու համար:

Հոդվածում օգտագործվել են մասնագիտական գրականության ուսումնասիրության, վերլուծության, համադրման, դեպքի վերլուծության և հարցման *մեթոդները*:

Էկոլոգիական կրթության կարևորությունը զբոսաշրջության բարձրագույն կրթության համակարգում: Զբոսաշրջության ոլորտի զարգացումը հանգեցնում է մի շարք էկոլոգիական հիմնային խնդիրների, որոնք մեղմելու հիմնական ուղիներից է կայուն զբոսաշրջության զարգացումը: Զբոսաշրջության ոլորտում կայունության հասնելն իր հերթին պահանջում է

բարեփոխումներ ոչ միայն պետական քաղաքականության, այլ նաև կրթության ոլորտում [4]: Այս համատեքստում Էկոլոգիական կրթության համակարգված ինտեգրումը զբոսաշրջության մասնագիտական կրթական ծրագրերում դառնում է կարևոր նախապայման՝ ձևավորելու Էկոլոգիական գիտակցությամբ և կայուն զարգացման սկզբունքներին հավատարիմ ոլորտային մասնագետներ:

Էկոլոգիական կրթությունը շարունակական գործընթաց է, որն իրականացվում է ֆորմալ, ոչ ֆորմալ և ինֆորմալ ուսուցման ձևերի միջոցով: Էկոլոգիական կրթության ինտեգրումը զբոսաշրջային բարձրագույն կրթության համակարգում կարևոր դեր ունի պատասխանատու զբոսաշրջիկների, զբոսաշրջության մասնագետների և ոլորտի քաղաքականությունը մշակողների Էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության գործում, իսկ Էկոլոգիական գիտակցությամբ օժտված զբոսաշրջության մասնագետներն ավելի հակված են կիրառել կայուն գործելակերպերը՝ ազդելով ոլորտի վրա թե՛ միկրո, թե՛ մակրո մակարդակներում [4]:

Էկոլոգիական կրթության ինտեգրումը կրթական գործընթացում բխում է միջազգային օրակարգում ամրագրված առաջնահերթություններից: Դրա ինտեգրման անհրաժեշտությունը բազմիցս շեշտադրվել է տարբեր միջազգային համաժողովներում: Մասնավորապես, Էկոլոգիական կրթության կարևորությունը միջազգային մակարդակում ընդգծվել է դեռևս 1972 թ. Ստոկհոլմի համաժողովում, որը հիմք դրեց բնապահպանական խնդիրների վերաբերյալ նոր մոտեցումների: Ստոկհոլմի հռչակագիրը բնապահպանական խնդիրները սահմանեց որպես առաջնահերթություններ և նշանավորեց արդյունաբերական ու զարգացող երկրների միջև երկխոսության սկիզբը՝ տնտեսական աճի, օդի, ջրի և օվկիանոսների աղտոտման, ինչպես նաև բնակչության բարեկեցության փոխկապակցվածության համատեքստում [8]:

1977 թ. ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի (UNESCO) և ՄԱԿ-ի Շրջակա միջավայրի ծրագրի (UNEP) հովանու ներքո Թբիլիսիում անցկացված համաժողովն առաջինն էր, որի հիմնական օրակարգը Էկոլոգիական կրթությունն էր: Համաժողովի արդյունքում մշակվել են Էկոլոգիական կրթության նպատակները, խնդիրները, սկզբունքները, բովանդակությունն ու մեթոդաբանական մոտեցումները: Համաժողովի արդյունքում ամրագրվեց, որ Էկոլոգիական կրթությունն անհրաժեշտ է իրականացնել բոլոր տարիքի և բոլոր մակարդակի սովորողների համար՝ որպես շարունակական և համալիր կրթական գործընթաց [7]:

Էկոլոգիական կրթության նկատմամբ հետաքրքրությունը զգալիորեն աճել է հատկապես ՄԱԿ-ի Կայուն զարգացման նպատակների ընդունումից հետո «Օրակարգ 2030»-ի համատեքստում: Արդյունքում, բարձրագույն ուսումնական հաստատություններին վերապահվել է կրթության միջոցով կայուն զարգացման խթանման կարևոր մանդատ [6, 2]:

ՀՀ-ում Էկոլոգիական կրթության կազմակերպման համար հիմք է հանդիսանում «Ազգաբնակչության Էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության մասին» ՀՀ օրենքը (2001): Օրենքը սահմանում է, որ Էկոլոգիական անընդմեջ կրթության համակարգը ՀՀ միասնական կրթական համակարգի բաղադրիչն է՝ ընդգրկելով բոլոր բաղադրիչները (նախադպրոցական, միջնակարգ, միջին մասնագիտական, բարձրագույն մասնագիտական, հետբուհական և հասարակության լայն խավերի Էկոլոգիական կրթություն և դաստիարակություն, այդ թվում՝ զինված ուժերում) [1]: Մա վկայում է, որ Էկոլոգիական կրթությունը բարձրագույն կրթության անբաժանելի մասն է:

Հարկ է նշել, որ բարձրագույն կրթության առաքելությունը չի սահմանափակվում միայն ակադեմիական գիտելիքների փոխանցմամբ: Այսօր այն ուղղված է ուսանողների համապարփակ կարողությունների զարգացմանը՝ հնարավորություն տալով ձևավորվել ոլորտային մարտահրավերներին արձագանքող կոմպետենտ մասնագետներ [9, 442]: Նման մոտեցումը կարևոր դեր ունի հատկապես դինամիկ զարգացող ոլորտներում, ինչպիսին է զբո-

սաշրջությունը, քանի որ մասնագիտական պատրաստվածության մակարդակը անմիջականորեն պայմանավորում է ոլորտի կայունությունը:

Ջրոսաշրջության ոլորտում կայուն զարգացման աճող պահանջարկը հանգեցրել է նոր ուսումնական ծրագրերի և մանկավարժական մեթոդաբանությունների մշակման ու ներդրման, որոնք նպատակ ունեն ձևավորել պատասխանատու, էթիկապես և էկոլոգիապես գիտակից մասնագետներ: Ջրոսաշրջային կայուն կրթությունը դիտարկվում է որպես կարևոր գործիք՝ ուղղված ոչ միայն մասնագետների, այլև զբոսաշրջիկների շրջանում կայուն վարքագծի խթանմանը: Այն հնարավորություն է տալիս զբոսաշրջիկներին գիտակցված ընտրություններ կատարել՝ գնահատելով այցելվող տարածքների բնապահպանական և մշակութային արժեքները, ինչն իր հերթին նպաստում է պատասխանատու զբոսաշրջային գործելակերպի տարածմանը և շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցությունների մեղմանը [5, 1156]:

Կայուն զարգացման սկզբունքները կրթական ծրագրերում ներդնելը բարձրագույն ուսումնական հաստատություններին հնարավորություն է տալիս ձևավորել ուսանողների քննադատական մտածողությունը, պատասխանատու որոշումներ կայացնելու կարողությունը և երկարաժամկետ խնդիրների արդյունավետ լուծման հմտությունները: Այսպիսի կրթական մոտեցումը նպաստում է ոչ միայն շրջակա միջավայրի պահպանությանը, այլև մարդկանց բարեկեցության մակարդակի բարձրացմանը [3, 1]:

Սակայն այս համատեքստում տեսական ուսուցումն ինքնին բավարար չէ. համալսարանները պետք է ապահովեն, որ ուսանողները ձեռք բերեն էկոլոգիական զբոսաշրջության ոլորտում գործնական փորձ: Ժամանակակից մասնագիտական ոլորտը պահանջում է մասնագետներից խորքային տեսական գիտելիքների հետ մեկտեղ նաև կարողություն՝ այդ գիտելիքները գործնականում կիրառելու և համալիր խնդիրների լուծման արդյունավետ մոտեցումներ մշակելու համար:

Ջրոսաշրջության մասնագիտական կրթական ծրագրերում էկոլոգիական կրթության ինտեգրումը իրականացվում է առարկայական և միջգիտակարգային մոտեցումների միջոցով: Առարկայական մոտեցումը ենթադրում է մասնագիտական կրթական ծրագրում ներդնել առանձին մոդուլներ կամ դասընթացներ (օրինակ՝ «Ջրոսաշրջության էկոլոգիական կառավարում», «Էկոտուրիզմի կազմակերպում», «Կայուն զբոսաշրջություն», «Ջրոսաշրջություն և շրջակա միջավայր» և այլն), որոնք կենտրոնանում են էկոլոգիական գիտելիքների և հմտությունների ձևավորման վրա: Միջգիտակարգային մոտեցումը ենթադրում է, որ առանձին բնապահպանական թեմաներ ներառվում են հարակից ոլորտների դասընթացների ծրագրերում, ինչպիսիք են տնտեսագիտությունը, կառավարումը, աշխարհագրությունը, մշակութային ժառանգությունը և այլն: Այս մոտեցումը հնարավորություն է տալիս ուսանողներին համապարփակ պատկերացում կազմել, թե ինչպես է բնապահպանական գործոնը ազդում զբոսաշրջության տարբեր ասպեկտների վրա:

Ջրոսաշրջության ապագա մասնագետների էկոլոգիական կրթությունն իրականացվում է լսարանային և արտալսարանային ուսուցման ձևերի համակցմամբ: Լսարանային ուսուցումը կարևոր միջավայր է հանդիսանում համակարգված և խորացված գիտելիքների ձեռքբերման համար: Լսարանային ուսուցման ժամանակ ուսանողները հնարավորություն են ունենում ստանալ բնապահպանության ոլորտի վերաբերյալ տեսական գիտելիքներ, ուսումնասիրել էկոլոգիայի հիմնարար սկզբունքները, բնության պահպանության և էկոլոգիական զբոսաշրջության առանձնահատկությունները: Լսարանային ուսուցման գործընթացում կարող են կիրառվել այնպիսի մեթոդներ, ինչպիսիք են ընթերցանությունը և գրավոր աշխատանքները, դեպքերի վերլուծությունը, մտազրույց, բանավեճը, խմբային աշխատանքները, քննարկումները և խաղերը:

Արտալսարանային ուսուցումը կարևոր դեր ունի զբոսաշրջության ոլորտի ապագա մասնագետների էկոլոգիական կրթության արդյունավետ իրականացման համար, քանի որ

հնարավորություն է տալիս ուսանողներին կիրառել ստացած տեսական գիտելիքները իրական կյանքում: Արտալսարանային դասերը դրական ազդեցություն են թողնում նաև ուսանողների գեղագիտական դաստիարակության, հետազոտական հմտությունների զարգացման և ինտելեկտուալ զարգացվածության վրա [2, 442]: Այս համատեքստում որպես արդյունավետ մեթոդներ կարող են կիրառվել ուսումնական այցերը, էքսկուրսիաները, դաշտային հետազոտությունները, հարցումները, հարցազրույցները, դիտումը, խաղային ուսուցումը, նախագծային ուսուցումը և այլն:

«Զբոսաշրջություն» մասնագիտական կրթական ծրագրում Էկոլոգիական կրթության ինտեգրման փորձը (Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանի օրինակով). Էկոլոգիական կրթության ինտեգրումը զբոսաշրջության բարձրագույն կրթության համակարգում հանդիսանում է ժամանակակից կրթական ռազմավարությունների կարևոր ուղղություն: Զբոսաշրջության մասնագիտական կրթական ծրագրերում Էկոլոգիական կրթության ինտեգրման կարևորության համատեքստում ներկայացվում է Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանում իրականացված փորձը:

Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանում «Զբոսաշրջության և սերվիսի» ամբիոնի կողմից մշակված «Զբոսաշրջություն» մասնագիտական կրթական ծրագրում ներդրվել է «Էկոտուրիզմի կազմակերպում» կամընտրական դասընթացը, որի նպատակը զբոսաշրջության ապագա մասնագետներին Էկոտուրիզմի ոլորտում անհրաժեշտ տեսական գիտելիքներով և գործնական հմտություններով զինելն է:

Դասընթացը կառուցված է ավանդական (դասախոսություն, տեսանյութերի դիտում, հարց ու պատասխան, մասնագիտական գրականության ընթերցում և քննարկում) և ինտերակտիվ մեթոդների (դեպլի վերլուծություն, մտազոծ, ուսումնական այցեր, նախագծային աշխատանք) համակցմամբ:

Դասընթացի գնահատումն իրականացվել է բազմաբաղադրիչ մոտեցմամբ, որը ներառում է.

- թղթապանակի ներկայացում (20 %),
- միջանկյալ ստուգում՝ անհատական նախագծային աշխատանքի ձևով (40 %),
- դասընթացի վերջնական ստուգում՝ գրավոր աշխատանքի միջոցով (40 %):

Թղթապանակը, որը դասընթացի հիմնական գործնական բաղադրիչն է, առանձնահատուկ կարևորություն ունի ուսանողների Էկոլոգիական կրթության իրականացման գործընթացում: Դասընթացի ավարտին ուսանողներից պահանջվում է ներկայացնել հաշվետվություն՝ կիսամյակի ընթացքում իրականացված արտալսարանային գործունեության վերաբերյալ, որը ներառում է ուսումնաձանաչողական և մասնագիտական այցելություններ բնագիտական ուղղվածության թանգարաններ, բուսաբանական այգիներ, բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ, միջազգային բնապահպանական կազմակերպությունների գրասենյակներ, ինչպես նաև մասնակցություն ոլորտային միջոցառումներին (կոնֆերանսներ, փառատոներ, թեմատիկ դասախոսություններ):

Դասընթացի ավարտին ուսանողները ներկայացնում են գրավոր հաշվետվություն, որտեղ ամփոփում են իրենց մասնակցությունը տարբեր միջոցառումներին, ինչպես նաև դրանց արդյունքում ձեռք բերված գիտելիքներն և հմտությունները, որոնք նպաստում են նրանց մասնագիտական զարգացմանը: Հաշվետվությանը կցվում են լուսանկարներ՝ որպես մասնակցության փաստական ապացույց:

Սույն հետազոտության շրջանակում իրականացվել է նաև անանուն հարցում ուսանողների շրջանում: Հարցման նպատակն էր գնահատել «Էկոտուրիզմի կազմակերպում» դասընթացի արդյունավետությունը և արտալսարանային այցերի ազդեցությունը ուսանողների Էկոլոգիական գիտելիքների և հմտությունների ձեռքբերման, ամրապնդման և Էկոլոգիական գիտակցության ձևավորման գործընթացում:

Հարցաթերթիկը բաղկացած էր 6 հարցից, որոնցից 5-ը՝ փակ, 1-ը՝ բաց: Հարցմանը

մասնակցել են 25 ուսանողներ, և հարցման արդյունքում ստացված տվյալները վերլուծվել են վիճակագրական և որակական մեթոդներով՝ հարցման նպատակներին համապատասխան:

Այսպիսով՝ վերլուծված տվյալները փաստում են, որ հարցման մասնակիցների ճնշող մեծամասնությունը (72 %) դասընթացից հետո ավելի հաճախ է մտածում շրջակա միջավայրի պահպանության մասին, մասնակիցների 24 %-ը՝ մասամբ, իսկ 4 %-ը նախընտրել է չպատասխանել այս հարցին:

Ըստ հարցման արդյունքների՝ դասընթացը բարձրացրել է ուսանողների մեծ մասի (56 %)՝ ոլորտում աշխատելու մոտիվացիան, 24 %-ի մոտիվացիան բարձրացել է մասամբ, իսկ հարցվածների 20 %-ը նախընտրել է չպատասխանել:

Հարցման մասնակիցների ճնշող մեծամասնությունը (68 %) համաձայն է այն պնդմանը, որ արտալսարանային դասերը նպաստել են իրենց տեսական գիտելիքների ամրապնդմանը, իսկ 32 %-ը մասամբ է համաձայնել:

Հարցվածները միաձայն հաստատում են, որ արտալսարանային դասերը նպաստել են էկոտրոփիզմի և բնապահպանության ոլորտի վերաբերյալ նոր գիտելիքների ձեռքբերմանը: Արտալսարանային դասերին մասնակցելու արդյունքում զարգացել են ուսանողների հետևյալ հմտությունները՝

- մասնագիտական հմտություններ,
- հաղորդակցման հմտություններ,
- թիմային աշխատանք,
- վերլուծական և քննադատական մտածողություն,
- թվային հմտություններ:

Ուսանողներին բաց հարց էր ուղղվել՝ պարզելու, թե ո՞ր արտալսարանային դասն էր ամենատպալուրիչը նրանց համար և ինչո՞ւ: Պատասխանների վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ նրանց համար ամենատպալուրիչ այցերը ներառում են Երևանի բուսաբանական այգի, Դիլիջան ազգային պարկ, Հայաստանի բնության պետական թանգարան, Շատինի բեգոարյան այծերի դիտակետ և "HIKEArmenia" կազմակերպության գրասենյակ այցերը: Նրանք նշել են, որ այս այցերը նպաստել են իրենց տեսական գիտելիքների ամրապնդմանը, բնապահպանական մտածելակերպի ձևավորմանը, դրանց արդյունքում ձեռք են բերել նոր և արժեքավոր մասնագիտական գիտելիքներ, նոր փորձառություններ և հետաքրքիր ժամանց են անցկացրել ընկերների հետ:

Այսպիսով՝ Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանում իրականացված փորձը կարող է դիտարկվել որպես զբոսաշրջության մասնագիտական կրթական ծրագրերում էկոլոգիական կրթության ինտեգրման արդյունավետ մոդել: Այն փաստում է, որ էկոլոգիական կրթության ինտեգրումը հնարավոր է ապահովել նաև առանց ծրագրային խորքային փոփոխությունների՝ կամրնտրական դասընթացի կամ դասընթացում էկոլոգիական բաղադրիչի ներդրմամբ:

Կատարված ուսումնասիրություններն ու հետազոտությունները թույլ են տալիս հանդես գալ զբոսաշրջության մասնագիտական կրթական ծրագրերում էկոլոգիական կրթության արդյունավետ ինտեգրմանն ուղղված հետևյալ առաջարկներով՝

- մասնագիտական կրթական ծրագրերում առանձին մոդուլների կամ դասընթացների ներդրում,
- ուսուցման գործընթացում միջգիտակարգային մոտեցման ներդրում,
- ուսուցման ավանդական և ինտերակտիվ մեթոդների համակցված կիրառում:

Եզրակացություն

Էկոլոգիական կրթությունը շարունակական գործընթաց է, որն անհրաժեշտ է իրականացնել կրթական համակարգի բոլոր մակարդակներում: Էկոլոգիական հիմնախնդիրների

սրացմանը զուգահեռ մեծանում է էկոլոգիական կրթության ինտեգրման անհրաժեշտությունը կրթության, մասնավորապես բարձրագույն կրթության համակարգում:

Էկոլոգիական կրթության ինտեգրումը զբոսաշրջության մասնագիտական կրթական ծրագրերում համարվում է ժամանակակից կրթական համակարգի ռազմավարական ուղղություններից մեկը՝ միտված կայուն զարգացման նպատակների իրագործմանը: Ուսուցման գործընթացում էկոլոգիական բաղադրիչի ներդրումը հնարավորություն է տալիս ձևավորել էկոլոգիապես պատասխանատու, գիտակից և մասնագիտական հմտություններով օժտված զբոսաշրջության մասնագետներ:

Կատարված ուսումնասիրությունները փաստում են, որ մասնագիտական կրթական ծրագրերում էկոլոգիական կրթության ինտեգրումը կարող է իրականացվել տարբեր մոտեցումների և ձևերի համակցված կիրառմամբ՝ առանձին մոդուլների/դասընթացների, միջգիտակարգային մոտեցման ներդրմամբ, ինչպես նաև լսարանային և արտալսարանային ուսուցման ձևերի միջոցով:

Իրականացված հետազոտության արդյունքները վկայում են, որ էկոլոգիական կրթության ինտեգրումը մեծ դեր ունի ոչ միայն ուսանողների մասնագիտական գիտելիքների և հմտությունների, այլև նրանց էկոլոգիական աշխարհայացքի և մի շարք փափուկ հմտությունների ձևավորման գործում, որոնք անհրաժեշտ են ոլորտի կոմպետենտ մասնագետներին պատրաստման համար:

DOI: <https://doi.org/10.58726/27382915-2026.1hs-211>

Գրականություն

1. Ազգաբնակչության էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության մասին ՀՀ օրենքը, (20.11.2001) [Էլեկտրոնային ռեսուրս] // URL: <https://www.arlis.am/hy/acts/1006> (ղիտվել է 25.09.2025):
2. Վարդանյան Մ.Վ., Արտալսարանային դասերը որպես զբոսաշրջության սպազա մասնագետների էկոլոգիական կոմպետենցիայի ձևավորման միջոց, Գ. Վ. Պլելխանովի անվան ՌՏՀ Երևանի մասնաճյուղ, «Սոցիալ-տնտեսական զարգացման հիմնախնդիրներ գիտական հոդվածների ժողովածու», 1 (10), 2004, էջ 434-446:
3. Fernández-Villarán A., Guereño-Omil B., Ageitos, N. Embedding Sustainability in Tourism Education: Bridging Curriculum Gaps for a Sustainable Future. *Sustainability*, 2024.
4. Kaya M. Green Tourism and Education: A Pathway to a Sustainable Future
URL: <https://matinlibre.com/2025/03/24/green-tourism-and-education-a-pathway-to-a-sustainable-future/>
5. Pratama W. A., Diwyarthi D. M., et al. Analysis of Sustainable Tourism Management, Tourist Education, and Environmental Awareness on Visit Intention in Ubud, Bali, West Science Social and Humanities Studies. Vol. 02, 2024, pp. 1155-1165.
6. Sulkowski N., Greenaway C., Vieira R. Embedding Sustainability Education into Hospitality, Tourism and Events Management Curricula: Preliminary Best Practice Model, International Interdisciplinary Conference on Green Development in Tropical Regions IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science, 2024.
7. Tbilisi Declaration (1977) <https://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html>
8. United Nations Conference on the Human Environment, 1972, Stockholm.
<https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>
9. Wen X., Li B. Constructing a New Field of Ecology for Tourism Major Education in Vocational Colleges: A Research Study, *International Journal of Innovative Research and Scientific Studies*, 2024, pp. 440-451.

Возможности интеграции экологического образования в профессиональные программы по туризму

Варданян Мери

Резюме

Ключевые слова: высшее образование, экологическое сознание, междисциплинарный подход, внеаудиторное обучение, навыки

В статье рассматриваются вопросы интеграции экологического образования в систему высшего образования в сфере туризма. Подчеркивается важность экологического образования как ключевого фактора формирования профессиональных знаний и компетенций будущих специалистов. Обосновывается необходимость интеграции экологических дисциплин в образовательные программы, что обусловлено растущим спросом на устойчивое развитие туристской отрасли и усиливающимися экологическими вызовами. Анализируются основные направления и методические подходы, способствующие формированию профессиональных и экологических навыков студентов, включая междисциплинарный подход, интерактивное обучение и внеаудиторные практики. В качестве примера успешной реализации таких подходов рассматривается опыт Государственного университета имени В. Брюсова. Проведенный опрос среди студентов позволил оценить эффективность интеграции экологического образования в программу «Туризм» и выявить позитивное влияние на формирование экологического сознания и профессиональных навыков. В заключение предлагаются рекомендации для эффективного внедрения экологического образования в профессиональные программы по туризму: создание специализированных модулей и курсов, использование междисциплинарного подхода, сочетание традиционных и интерактивных методов обучения. Это способствует подготовке компетентных и экологически ответственных специалистов в туристической сфере.

Opportunities for Integrating Ecological Education in Tourism Vocational Programs

Vardanyan Meri

Summary

Key words: higher education, ecological awareness, interdisciplinary approach, extracurricular learning, skills

This article explores the integration of ecological education into higher education programs in tourism, emphasizing its role in developing the knowledge, skills, and ecological awareness of future professionals. The study highlights the growing need for such integration due to increasing environmental challenges and the demand for sustainable development in the tourism industry. It examines key methodological approaches, including interdisciplinary strategies, interactive learning, and extracurricular activities, which foster both professional and ecological competencies among students. Brusov State University is presented as a successful example of implementing ecological education within tourism programs. The student survey assessed the effectiveness of these approaches, demonstrating positive outcomes in knowledge application, environmental awareness, and professional skill development. The article concludes with recommendations to enhance ecological education in tourism vocational programs: introducing specialized modules or courses, applying an interdisciplinary teaching approach, and combining traditional and interactive instructional methods. These measures aim to prepare competent, environmentally conscious specialists, capable of contributing effectively to sustainable tourism development.

Ներկայացվել է 11. 10. 2025 թ.

Գրախոսվել է 07. 11. 2025 թ.

Ընդունվել է տպագրության 27. 05. 2026 թ.